

ANLATIM ÖZGÜRLÜĞÜ (**)

Av. İlker Hasan DUMAN (*)

OLAY : Davacı U. Z. davalı C. Ç'nın hazırlayıp kamuya açıkladığı "aşağıdaki bültenin kişilik haklarına ağır saldırı niteliğinde olduğunu öne sürmüştür. Davahlar, bu savı kabul etmemişlerdir.

"Basın Açıklaması

Kamuoyunda "A. H'cılar" olarak bilinen grubun, yıllardır sürdürmekte olduğu iftira kampanyasında gazeteci, yazar ve sanatçıların yanı sıra toplumun değişik kesimlerinde yer alan pek çok insanın da etkilendiği açıktır. Gerek kişilere yönelik eylemlerinde kullandıkları yöntemler, gerekse var olan ilişkileri ve malvarlıkları ile ilgili soru işaretleri, bu grubu yıllardır basın ve yayın organlarının gündeminde tutmaktadır.

Bir dönem C. Ç'nın ve sahibi bulunduğu işletmelerin aleyhinde de çeşitli kampanyalar başlatan ve bu kampanyalarını gizli çekimler, basın açıklamaları, savcılığa verilen şikâyet dilekçeleri ile çeşitlendiren A. H'cılar kendilerince üstlendikleri ve "ahlak bekçiliği" ile kamuoyunun ilgisini çekmeyi ve yeni müritler kazanmayı hedeflemişlerdir. Durumu bilgilerinizi sunarım. C. Ç."

Olaysal Değerlendirme : C.Ç, basın bültenini okuyarak ve bunu çeşitli yerlere faksleyarak; kamuoyunda "A. H'cılar" olarak bilinen grubun bazı özelliklerini, çalışma ve yöntemlerini eleştir-

(*) İstanbul Barosu Avukatlarından

(**) Bu yazı, Kadıköy Asliye 4. Hukuk Mahkemesinin 1997/406 esas sayılı dosyasına sunduğumuz bilirkişi raporunun uyarlanarak özetlenmesidir.

miş ve kamuoyunun dikkatini çekmiş; anılan grubun "basın açıklamaları", "gizli çekimler", "savcılığa verilen şikâyet dilekçeleri" ve benzeri yöntemlerle, gazeteci, yazar, sanatçı ve başka pek çok insan aleyhine iftira kampanyası yürüterek hem kamuoyunun gündeminde kalmayı hem de müritlerini arttırmayı hedeflediğini açıklamıştır.

Hukuksal Değerlendirme : Bireylerin, söz, yazı, resim veya başka araç ve yollarda düşüncelerini ifade etmeleri Anayasanın 26. maddesi ile güvence altına alınmıştır. "**Herkes**", düşünce ve kanaatlarını "**sözle**" (konuşmak, söylev vermek, şarkı söylemek vb..), "**yazıyla**" (özel yazışmalar, kitap, broşür, gazete vb..), "**resim ve başka yollarla**" (tiyatro, sinema vb...), tek başına veya (örgütlü veya örgütsüz) toplu olarak açıklama ve yayma özgürlüğüne sahiptir. Açıklama ve yayma hakkı, fikirlerinden ötürü rahatsız edilmek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber ve fikirleri her yoldan aramak, elde etmek, yaymak (fikirleri başkalarına aktarmak, onları kendi düşünceleri doğrultusunda inandırmak, bir düşünceyi aşilamak, öğütlemek, benimsetmek vb...) hakkını kapsar.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 19. maddesi "anlatım özgürlüğü"nü "**Herkesin fikir ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, fikrinden ötürü rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber ve fikirleri her yoldan aramak, elde etmek ve yaymak hakkını içerir**" biçiminde düzenlemiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. maddesinde "anlatım özgürlüğü"ne şöyle yer vermiştir : "**1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğünü, kamu otoritelerinin karışması ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. 2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, asayişsizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağliğin veya ah-**

lakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli kalması gereken haberlerin yayılmasına engel olunması ve ya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı formalitelere, koşullara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.”

İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun vazgeçilmez esasını ve toplumun gelişimi ve her bireyin kendini gerçekleştirmesinin temel koşulunu oluşturmaktadır. Yalnızca onaylanan, zararsız olduğu kabul edilen ya da nasıl olursa olsun fark etmeyen “bilgi” ya da “düşünceler” için değil; hoş gitmeyen, sarsıcı, ya da rahatsız edici olanlar için geçerlidir. Bunlar, “demokratik toplum”un onsuz olmayacağı çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gereğidir. Bu özgürlük ödev ve sorumlulukla birlikte kullanılacağından, başkalarının şeref ve haklarının korunması amacıyla, demokratik bir toplumda zorunlu kabul edilen ve hukukun öngördüğü formalitelere koşullara, yasaklara ve yaptırımlara tabi tutulabilir. Sınırlamanın hukukça öngörülmesi ve meşru bir amaç gütmesi gereklidir ama yeterli değildir. Bir başka gereklilik daha vardır : Demokratik toplumlarda, ifade özgürlüğü “başkalarının şeref ve haklarını korumak amacıyla” hemen ve kolaylıkla sınırlanmaz; “zorlayıcı bir toplumsal gereksinim”, “uygun ve yeterli gerekçe”, “güdülen meşru amaç ile orantı”, “genel yarar ile bireysel yarar arasında denge”, “resmi mercilerin iyiniyetli, dikkatli ve makul davranması”, “haklı ve makul neden”, “müdahaleye konu hakkın niteliği”, “müdahalenin derecesi”, “müdahale ile korunmak istenen kamu yararının niteliği”, “himayenin yoğunluğu”, “yakın, somut, ciddi tehdit ve tehlike oluşturma” gibi ölçütlerin bulunması durumunda bütün özgürlükler gibi “anlatım özgürlüğü” de sınırlanabilir. Eleştiri hakkı olmadan demokrasi olmaz. Zorlayıcı bir toplumsal gereksinim olmadan, bireylerin eleştiri ve yakınma hakları “başkalarının şeref ve haklarını korumak amacıyla” da olsa daraltılamaz (Bkz. İlker Hasan Duman, 82 Anayasasında İnsan Haklarına Saygılı Devlet, sf. 124 vd., İstanbul-1997, İnkılâp Kitabevi).

Açıklanan düşüncenin yalnız içeriği değil, ifade yol ve şekli de Anayasanın koruması altındadır. İletim yol ve araçlarına getirilecek her türlü kısıtlama haber verme ve alma hakkını olumsuz yönde etkiler.

Kişilik hakları, kişinin yaşamı, sağlığı, vücut ve ruh bütünlüğü ile toplum içindeki yerini koruyan haklar olduğu ve bunların fiziki, duygusal ve sosyal kişilik değerleri içerdiği gözetilmelidir.

Anayasanın 26. maddesi, her şeyden önce, duyurulmak istenen bilgi ve düşüncelerin bireylere ve topluma ulaştırılmasının engellenmesini yasaklamaktadır. Çünkü, anlatım özgürlüğünün esasını, "ters düşme", "aykırı gelme", "itiraz etme", "farklı olma", "yerleşik olanı sarsma"yı güvence altına almaktadır.

Değerlendirme "somut olayın özgül koşulları" içinde yapılmalıdır.

Kişilik haklarına dokunduğu öne sürülen yukarıda anılan basın bülteninin bir veya iki satırı değil, bütünü dikkate alınmalıdır.

Davahların basın açıklamalarında ve faks metinlerinde, asıl amaç, yukarıda açıklandığı üzere, kamuoyunda A. H'cılar olarak bilinen grubun (gazeteci), (yazar), (sanatçı) ve başka kişiler (ve bu arada kendileri) hakkında (basın açıklaması), (gizli çekim), (savcılığa verilen şikâyet dilekçeleri) ve benzeri yöntemlerle iftira kampanyası düzenlediğini ortaya koymak, bu eylemi eleştirmek ve kamuoyunun dikkatini çekmektir. "İftira kampanyası" sözcükleri yalnız bir satırda geçmiştir. Bunu bütünden kopararak değerlendirsek, yanlış anlamlar ortaya çıkabilir. Yazının bütünü itibariyle, grup "iftira kampanyası organizasyonu" ile itham edilmediği, grubun kullandığı eylemlerin bir mağduru olarak "eleştirmekle" yetinildiği açıkça bellidir. Yarım sayfalık yazıda, yalnız bir satırda yer alan iki sözcüğü "kişilik haklarına haksız saldırı" saymak olanaksızdır. **Bütün bireylerin düşüncelerini, aynı üslupla ifade etmelerini istemek, ülke çapında ortak bir üslup öngörmek ... demokratik bir davranış değildir. Çünkü o zaman, demokrasinin onsuz olmaz koşulu olan "çoğulculuk" ortadan kalkar, bireylerin "farklı olma" hakları zedelenir. Davaların**

farklı uslup kullanma haklarını davacının da tanınması gerekir. Bu uslup yumuşak da olabilir, sert de olabilir. Eleştiri hakkı sert bir uslupla yapılmış olsa bile, içeriği doğru, biçim özle uyumlu, kamunun aydınlatılmasını amaçlamış ise, “kişilik haklarının korunması gerekçesiyle” “anlatım özgürlüğü” sınırlanamaz. Öncelikle, anlatım özgürlüğünün “asıl”, sınırlamanın “istisna” olduğu unutulmamalıdır.

Anlatım özgürlüğünün güvencesi “rahatsız edilmek”dir. Bireyler, topluluklar ve devlet, “anlatım özgürlüğünün” serbestçe kullanılmasını demokrasinin gereği sayacaklardır. Farklı, ters, aykırı, muhalif olana sabır ve tahammül etmek anlatım özgürlüğü için gerekli ise de, öncelikle bunun çoğulculuğun gereği olduğu kabul edilmelidir.